

DOKUMENTACE ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

FACULTY OF FINE ARTS

ATELIÉR TĚLOVÉHO DESIGNU

BODY DESIGN STUDIO

INNER MATTER

DIPLOMOVÁ PRÁCE

AUTOR/KA PRÁCE

BcA. Kateřina Šillerová

VEDOUCÍ PRÁCE

MgA. Karolina Raimund

BRNO 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci s názvem Inner Matter vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a pramenů.

V Brně, dne 18.4. 2023

Kateřina Šillerová

OBSAH

Textová část	5 – 13
• Abstrakt.....	5
• Motivační úvod.....	6 - 8
• Inner Matter.....	9 - 13
Obrazová část.....	14 - 20

TEXTOVÁ ČÁST

ABSTRAKT

Diplomová práce s názvem Inner Matter se věnuje hledání způsobů, jak navázat kontakt s naším tělem, které je navzdory své fyzické blízkosti pocitově daleko, ve smyslu našeho chápání jeho impulzů a mechanismů, na kterých funguje. Zajímá mě především sledování propojení mentální a fyzické roviny našeho těla, které se zákonitě ovlivňují navzájem. Moje práce mají za cíl podnítit možnost uvažování nad lidským tělem jako nad hmotou, která je oduševnělá. Pracuji s představou, že stejně jako je člověk emocionální bytost, jsou emocionální i mikroskopické části, ze kterých se skládá lidské tělo. Opírám se o hlavní myšlenku panpsychismu, tedy o přesvědčení, že veškerá hmota má mysl a je oduševnělá. Aplikuji tuto perspektivu na naše vlastní tělo a hmotu, ze které se skládá. Rozšíření představy o těle o obraz buňky, která má také emoce a promlouvá, nám dává možnost zcitlivnění vůči sobě sama a obsahuje, dle mého názoru, určitý léčivý potenciál. Cílem mé práce je vytvořit prostor, ve kterém má docházet k navázání kontaktu se svou vlastní biologii a možnost s ní zacházet, komunikovat, anebo si jí „pouze“ všimnout. Obracím pohled zvenku dovnitř a vybízím k hledání „svatých“, který se nenachází mimo nás, ale doslova uvnitř hmoty našeho těla.

MOTIVAČNÍ ÚVOD

Ve své diplomové práci navazuji na témata, která jsem řešila v předešlých pracích. Hlavním motivem mých prací je tělo jako „proces“ spolupráce na buněčné úrovni a změna perspektivy, kterou lze zaujmout při jeho pozorování. Jde mi o vnímání těla jako „my“ spíše než „já“.

Mé práce se postupně věnovaly tématům jako je transhumanismus, zajímá mě motiv rozšíření lidského těla o syntetické části. Tento myšlenkový směr zachází s filosofií, že díky technologiím je možné vylepšit lidské bytosti po mentální i fyzické stránce a odstranit ze života nežádoucí vlastnosti či fyzické nedokonalosti. Jedná se o pozitivní přijetí technologie jako součást našeho těla za účelem zvýšení jeho efektivity, v podobě čipů, různých senzorů a dalších součástek. Důležité je pro mě především uvědomění si naší chimérické podstaty, kterou žijeme každý den. Naše těla se v současnosti přirozeně rozšiřují o (externí) extenze ve formě zařízení, která se stala neoddělitelnou součástí našeho každodenního života - mobilní telefony, počítače, chytré hodinky. Některá zaznamenávají různé fyzické faktory našeho těla, počítají naše kroky, srdeční tep či teplotu. Dochází ke srůstání lidského těla s technologií, ačkoliv se rozšíření nachází mimo naše tělo, zacházíme s nimi jako s jeho přirozenou součástí. Dalo by se hovořit spíše o prodloužení těla. Moment přisvojení si těchto extenzí komentuje Donna J. Haraway, která spadá do proudu post-humanismu. Ten řeší podobná témata jako transhumanismus, s tím rozdílem, že na tato témata pohlíží kriticky a zamýšlí se především nad jeho dopady. Ve svém *Cyborg Manifesto* z roku 1985 říká: *By the late twentieth century, our time, a mythic time, we are all chimeras, theorized and fabricated hybrids of machine and organism; in short, we are cyborgs.* Extenze těla o cizí, umělou část probíhá samozřejmě i na rovině vnitřní, v rámci medicíny je možné nahradit určité nefunkční či chybějící části/orgány lidského těla umělými – protézy, kardiostimulátory, plastické operace konkrétních částí těla či povrchů, a tak vrátit tělu jeho schopnosti. Naše těla jsou tvárná a měnitelná, a to i na genetické úrovni. Lze zmínit například diy biologii (do it yourself biology), hnutí nadšenců, kteří se zabývají biologickými experimenty v amatérském prostředí. Velmi často se jedná o diy laboratoře ve sklepě, za použití amatérských dyi kitů prodávaných na internetu, kde lze najít vše potřebné k provádění daných experimentů. Zacházíme s hmotou jiným způsobem, než bylo doposud možné – díky technologiím a poznání, které jsme získali, jsme schopni ve sklepě geneticky modifikovat živé druhy bez jakéhokoliv odborného dohledu. To je z etického hlediska velmi problematické.

Myšlenkový směr transhumanismus vnímám v analogii s alchymií. Alchymie měla velmi široký záběr zájmu, jedním z jejích hlavních cílů bylo také objevení látky zvané kámen mudrců, která

měla zázračné schopnosti. Jednou z nich byla učinit člověka nestárnoucího, nesmrtelného, či vrátit život již zemřelému. Transhumanismus se snaží dosáhnout fyzické dokonalosti a posouvat hranice lidskosti směrem k fúzi s technologií, a tak dosahovat podobných cílů, jako kámen mudrců. Transhumanismus jako by zhmotňoval mytické představy a cíle alchymie. V rámci tohoto směru můžeme mluvit o „novodobé“ chiméře, lidské tělo splývá s technologií, společně kooperují. Tématem alchymie se ve své tvorbě zabývám dlouhodobě, je pro mě zdrojem, který řeší spojení hmoty a ducha a popisuje podstaty věcí, při čemž velkou roli v tomto poznání hraje imaginace. Jedná se o metaforický jazyk.

Téma transhumanismus zaznívá například velmi výrazně v pracích Pakui Hardware, v rámci výstavy *Vanilla Eyes* proměnili galerii na podivný inkubátor, ve kterém se vyvíjí umělé organismy z budoucnosti. Podobnou atmosféru vytváří i autorka Katja Novitskova, která v rámci benátského bienále pracuje s jednou místností tak, že je zaplněna hybridními sci-fi kolébkami pro děti.

Dále se v mých pracích ozývá téma bioartu a rozpouštění hranic mezi těly – především tělo uměleckého díla a diváka, oba aktéři jako svébytné kolonie entit, které se navzájem ovlivňují. V návaznosti na toto téma jsem se přirozeným vývojem zaměřila na téma těla jako takového, snažím se zaujímat perspektivu „zevnitř těla“. V mých pracích například dostávají slovo buňky, které promlouvají k celému tělu a k duši zároveň. V práci *Slithy, a Blend of Lithe and Slimy* ve videu pozorujeme text z pěny na holení, který bobtná a rozpouští se. Text funguje jako titulky k podivné audio stopě, ve které zaznívají zvuky trávení morfované do zvuků evokujících bytostí ze sci-fi filmů. Obsahem textu je zamilovaný vzkaz od buňky k tělu, který obývá, kterým je. Promlouvání buňky může být také odpovědí na pocity osamělosti. Prostřednictvím personifikace buňky se snažím budit empatii k sobě samému. Opět zde odkazuji k myšlenkám v rámci panpsychismu, jehož základním tvrzením je, že vědomí a duše jsou vlastní veškeré hmotě, která existuje, od zvířat a rostlin, neživé přírody až po atomy. Rozpouští se hierarchie. Jedná se zde znovu o spojení, ale tentokrát naprosto elementární, spojení mentálního světa s fyzickým, nás s našimi těly. Věřím, že propojením těchto dvou částí se dokážeme sami sobě přiblížit a pochopit tyto dvě navzájem provázané roviny našeho života. Možná je to nástroj, kterým je možné rozbít odosobněný mechanický svět, ve kterém se nacházíme.

Zajímá mě moment spolupráce a vztahovosti, zaměřuji svou pozornost směrem dovnitř těla. Při bližším zkoumání nacházíme v našem těle spousty nelidských „entit“, virů, kolonií bakterií, parazitů, prvoků a dalších, kteří jsou přirození a paradoxně se podílejí na fungování výsostně

lidského těla. Nelidských ve smyslu takovém, že nemusí být nutně nositeli lidské DNA, ačkoliv jsou součástí lidského organismu. V knize *When Species Meet* o tom hovoří Donna Haraway: *“Human genomes can be found in only about 10 percent of all the cells that occupy the mundane space I call my body; the other 90 percent of the cells are filled with the genomes of bacteria, fungi, protists, and such, some of which play in a symphony necessary to my being alive at all, and some of which are hitching a ride and doing the rest of me, of us, no harm. I am vastly outnumbered by my tiny companions; better put, I become an adult human being in company with these tiny messmates.”*¹

Takové mezidruhové spolupráce, koexistence či různé druhy a podoby vztahů, a především uvědomění si jich má téměř transcendentální charakter. Naše tělo se skládá z velmi různých mikroskopických organických částí, které existují na bázi vztahů mezi sebou.

Pracuji s představou, že vědomé mohou být i mikroskopické části našeho těla. Jaké by to bylo, kdyby naše orgány, buňky či tkáně byli vědomé, také by cítili emoce a my s nimi mohli komunikovat? Tato představa otevírá možnost sblížení se s vlastním tělem, na rovině imaginativní, ta je ale zásadní. Imaginace hraje velkou roli i v procesu léčení. Momentem, který mě zajímá, je otevření možnosti se vztahovat ke konkrétnímu, které bylo doposud pouze abstraktní. Vztah k našemu tělu má často podobu nepřijetí a vznikají tendence modifikovat aspekty lidského těla tak, aby byly lepší, hezčí a přitažlivější. Touha po této nereálné dokonalosti a snaha se morfovat do dokonalejší bytosti je momentem vzdálení se sama sobě. Stávat se hebkým tvarem bez vrásek a ochlupení.

---

¹ HARAWAY, Donna J. *When Species Meet*. Minneapolis University of Minnesota Press. 2013. s. 4. ISBN: 1452913536

INNER MATTER

V práci *Inner Matter* rozvíjím zmíněná témata a zabývám se představou, že celému našemu tělu je vlastní spiritualita, že je jí naše tělo protkané až do samotného atomu. Rozvíjím hru s dalšími zástupci mikrosvěta, kteří se stávají symboly. Instalace se skládá z vitráží, jejichž námětem jsou „těla“ uvnitř našich těl, od mikroskopických měřítek po makroskopické, od atomu po orgánovou soustavu.

Vitráže byly původně součástí sakrálních staveb a znázorňovaly křesťanské výjevy, symboly, příběhy či figurální výjevy svatých. Podílely se na výjimečném pocitu, který tyto prostory vzbuzovaly. Člověk v mohutném prostoru katedrály zažívá svou malost a nepatříčnost v porovnání s bohem. Jedná se o transcendentální zkušenost, která na jedné straně budí úžas, ale i děs. Skrze vitráže do budovy proniká sluneční světlo, které by se dalo metaforicky nazvat božím, které proniká, promítá a prosvěcuje obrazy z vitráží a dodává jim imerzivní atmosféru. Ve své práci tuto optiku obracím a snažím se ukazovat na velikost lidské bytosti, lidského těla – svaté figury a samotného boha hledám uvnitř našeho biologického těla. Obracím víru směrem dovnitř, která poskytuje jiný druh aktivity, je to totiž víra v nás a naši hmotu, kterou jsme tvořeni. Není to nic, co nás přesahuje, ale co obsahujeme. Jedná se tedy o imanenci. Pracuji s metaforou svatořečení „útvárů“ v lidském těle. Toto světlo může být zároveň odkaz ke světlu laboratornímu – nacházíme se v prostoru obklopeni obrazy z biologie, kde se laboratorním sklíčkem stávají zmíněné tabule skla s mýdlovými vitrážemi. Na rozdíl od katedrály se jedná o prostor intimní. Umělé světlo na sebe bere význam svatého, a pokud na to přistoupíme, nemusí mít o nic méně transcendentální charakter, jen proto, že je generované technologií. Ani z důvodu, že odkazuje na svět vědecký, ve smyslu podsvíceného exempláře pod mikroskopem. Ve své práci zacházím s pojmem „buněčná spiritualita“, kterým se snažím vystihnout pozici, kterou při pozorování lidské bytosti zaujímám. Fúzí slova buněčné, které se pojí s exaktní vědou a biologickými těly, se slovem spiritualita, který odkazuje k duchovnímu chápání světa, se snažím komunikovat přesvědčení, že vědecké a spirituální nejsou opakem k sobě navzájem, ale je možné je propojit.

Použitím mýdlové hmoty vytvářím barevné plochy vitráží, které prosvětlením vrhají odrazy po celém prostoru. Promítáním jednotlivých vitráží se každá z nich zvětšuje a deformuje, plochy mají nádech digitální vizuality, ilustrací z monitoru – takovým způsobem i vznikaly. Z digitální podoby byly převedeny do mýdlových ploch a světlo je opět skládá do obrazu, který působí

digitálně. K vytvoření linky a vymezení jednotlivých ploch používám transparentní silikon, tato průhlednost komentuje rozmazanost hranic mezi jednotlivými částmi těla, které se navzájem ovlivňují a udržují se navzájem v aktivitě. Tyto hranice se rozmazávají i na úrovni celých těl, naše kůže je propustná a v uzavřených prostorech si vzájemně vyměňujeme neustále informace ve formě virů, bakterií a dalších. Naše těla jsou ve své podstatě kolektivní a sdílená.

Externě přijímáme obraz našeho vnitřku. Zajímavá je pro mě otázka reprezentace ve vědě, pracuji s vědeckou ilustrací jako s obrazy, které jsou také do jisté míry imaginativní. Naše tělo je omezené a potřebujeme použít optiku, abychom viděli víc, než nám umožňuje. Kvantový mikroskop, lupa, dalekohled, teleskop a další jsou prostředníkem, který používáme k poznání. Opět využíváme určité extenze těla – dočasné, abychom se k němu přiblížili. Není ale možné dohlédnout na všechny úrovně ani pomocí optiky či technologií. Například atom je velikostí tak malá část, že jakákoliv jeho dokumentace je stále velmi abstraktní. K doplnění této představy slouží poznání, jakým způsobem funguje, jak reaguje a na základě těchto charakteristik je možné vytvořit přibližný obraz. Vědeckou ilustraci vnímáme všeobecně exaktně, přijímáme informace o našem těle v této podobě i ve škole, ačkoliv je částečně smyšlená a stylizovaná. K pozorování pod mikroskopem odkazují v práci *Inner Matter*. Vitráže ležící na jednotlivých kostrách, jejichž božím světlem, které je osvětluje, se stává světlo umělé, které vyzařuje projektor.

Jedná se o metaforický systém, skrze který se má uskutečnit napojení duše a těla, mentálního a fyzického. Můžeme přijmout tuto představu a přistoupit na hru, že se nacházíme v místě, kde je bohem tělo a mikroskopická těla, která obsahujeme, jsou svatí, ke kterým v tomto prostoru můžeme vzhlížet. V práci *Inner Matter* se atom, DNA, Gangliho aparát a další stávají svatořečenými bytostmi. Instalace je doplněna o jednotlivé fragmenty, které kolážovitě prorůstají prostorem. Jedním z hlavních obsahů těchto fragmentů je hledání a sledování univerzálních vzorců a struktur, které se opakují napříč realitou. Jedná se o vzorce vizuální, které odkazují na vzájemnou podobnost a souvisí s podstatou věcí. Tento fenomén popisuje v rámci učení o signaturách již v 15. století lékař Paracelsus, kterému se věnuji níže.

Další důležitá rovina mé práce je téma nemoci a léčení. Toto téma je pro mě velmi aktuální a řeším ho ve svém životě neustále. Prostřednictvím procesu tvorby se mi tato témata otevírají přímo na místě vzniku prací, dostávám se často na hranice svého fyzického těla. Ocitám se ve zvláštní situaci, kdy tvořím objekty a instalace které tematizují navázání kontaktu duše s tělem, a zároveň jsem jím limitovaná a nedokážu mu rozumět. Často se moje práce podobá alchymii,

materiály které používám, jsou substance, látky, tekutiny, které míchám, rozpouštím či vařím. Tento proces je určitým způsobem rituální.

Jedním z hlavních inspiračních zdrojů k mé práci a tématu léčení se stal již zmíněný lékař z 15. století, Paracelsus. Velmi významný byl svou všestranností, byl také alchymistou, astrologem a znalcem folklorních tradic. Je považován za zakladatele novodobého lékařství a stojí za mnohými významnými objevy v této oblasti. Jedním z nich je například učení o tzv. signatuře, což je učení o antropomorfní podobnosti plodů, listů i květů rostlin se tvary orgánů v lidském těle a jejich prospěšný vliv na ně. Nejedná se pouze o sledování podobnosti, ale vytrvalé poznávání a pozorování charakteru konkrétního druhu, v potaz je brán každý aspekt, který je mu vlastní. Místo, kde roste, podoba, povrch, vůně, chuť, a především jeho účinky na organismus. Z této teorie nevyklučoval ani zvířata nebo neživou přírodu. Hovoří například o hematitu, ten při broušení zbarvuje vodu do ruda, a proto naznačuje vztah ke krvi. Dnes je známé, že obsahuje železo a je skutečně používán při problémech spojených s chudokrevností. Signaturami nazývá i příznaky, kterými se projevuje nemoc. Hovoří také o zrcadlení nemocí v přírodě. Jednotlivé rostliny nesou vizuální či symbolickou podobnost s konkrétními onemocněními. Například pryskyřice stromů, která vytéká, pokud je strom zraněn a je porušena jeho kůra, je prospěšná při špatném hojení ran. Jeho způsoby léčení stojí na principu kombinace poznatků z oblasti lékařství, exaktní nauky o těle a jeho mechanismech, světů mýtů, alchymie, lidového léčitelství, magie a folkloru. Takové uvažování vnímám jako spojení mentálního a fyzického aspektu lidského bytí. Paracelsus se těmto oblastem nevyhýbá a přijímá je jako součást, kterou nezpochybňuje. V jeho učení se objevuje rovina, o které by se dalo mluvit jako o pohádkové, kterou se snažím zapojit i do své práce. Jeho léčení bylo celistvé, bralo v potaz okolnosti, které v dnešní medicíně nemají místo. Paradoxně se jeví mnohem progresivnější než způsoby léčení, které nabízí dnešní medicína, pečlivě segmentovaná na jednotlivé oblasti. Jedná se do jisté míry o iracionální a možná přesněji intuitivní způsob pohledu na lékařství. Paracelsus mluví o lékařství takto: *„Takže, co je to lékařovo umění? To, že ví, co je nevnímátným věcem užitečné a co protivné, co je příjemné a co nepříjemné mořským obludám, co rybám a co zvířatům, co je pro ně zdravé a co nezdravé – to je to umění, jež se týká přirozených věcí. Co dál? Zažehnávání ran a jeho síla, odkud anebo z čeho to působí a co to je; co je to Meluzína, co Siréna, co permutatio, transplantatio a transmutatio a jak se dají pochopit dokonalým rozumem; co je nad přírodou, co nad uměním, co nad životem; co je viditelné a co neviditelné; co dává sladkost a co hořkost a co je tím, co chutná; co je smrt; co slouží rybáři, co koželuhovi*

*a co jircháři, co barvíři, co má vědět kovář kovů a řezbář dřeva; co patří do kuchyně, co do sklepa, co do zahrady a co přísluší času"*²

Důležité pro lékaře je poznat podstatu věcí a jak fungují, a to prostřednictvím zájmu o vše, co ho obklopuje. Podstatou jeho vědění je znát vztah mikrokosmu a makrokosmu, které se vzájemně zrcadlí. Zde spatřuji analogii se zmíněnou instalací, její prvky tématicky řeší spatřování univerzálního vizuálního vzorce napříč různými rozličnými existujícími věcmi. Jedná se o kresby, ve kterých tyto vzory opakovaně používám, či fotografie, výjevy z každodenního života, které zachycuji a vnímám v nich určitou symbolickou rovinu. Fotografie jsou vizuálním záznamem, jehož námětem jsou různé momenty a detaily, které potkávám a zaměřuji se na jejich poetickou rovinu. Jsou pořízené na mobilní telefon, jedná se o intimní formát vizuálního deníku.

Paracelsus dále mluví také o důležité roli jazyka, který se používá při komunikaci s nemocným a síle sugesce, kterou dokážou slova působit. Také byl přesvědčen, že imaginace hraje zásadní roli v procesu uzdravování.

Tématu léčení a kritického pohledu na něj se v našem prostředí zabývala například výstava *Healing 2.0* v pražské Meetfactory v roce 2019. Výstava se zaměřuje na fenomén zdravého životního stylu, který se stal trendem a jde ruku v ruce s představou krásy, štěstí a ideálního života. To vše probíhá ve světě, který je sám o sobě nemocný. Zdraví je něco, o co by se mělo usilovat a toto úsilí se pomalu stává stejně toxické, jako jeho domnělý opak. Výstava se zabývala také otázkou střetu tradice s moderním světem.

Médium, které je pro mou práci východiskem, přirozeným nástrojem k rozvíjení témat a předstupněm zhmotňování daných objektů či instalací je kresba. Ta se objevuje i jako součást dalších medií, v rámci nichž tvořím – objekty a instalace. Velmi přirozeně a z velké části intuitivně sahám po materiálech, které se pojí s péčí o tělo. S kosmetickými a hygienickými přípravky a materiály zacházím jako se substancemi, ze kterých vznikají jednotlivá díla. Mýdlová hmota, která se objevuje v mé diplomové práci, má také svou symbolickou rovinu očištění, rituálního zbavování se nepotřebného. Prochází v procesu tvorby jednotlivých ploch přeměnou, z tuhého stavu do tekutého a zase zpět. Pracuji s ní částečně také jako s matricí, do které vyrývám struktury daných obrazů.

---

² JUNG, Carl Gustav. *Paracelsica: dvě studie o renesančním mysliteli a lékaři*. Vydání ve Vyšehradu druhé. Přeložil Martin ŽEMLA. Praha: Vyšehrad, 2019. s. 17. ISBN 978-80-7601-177-9.

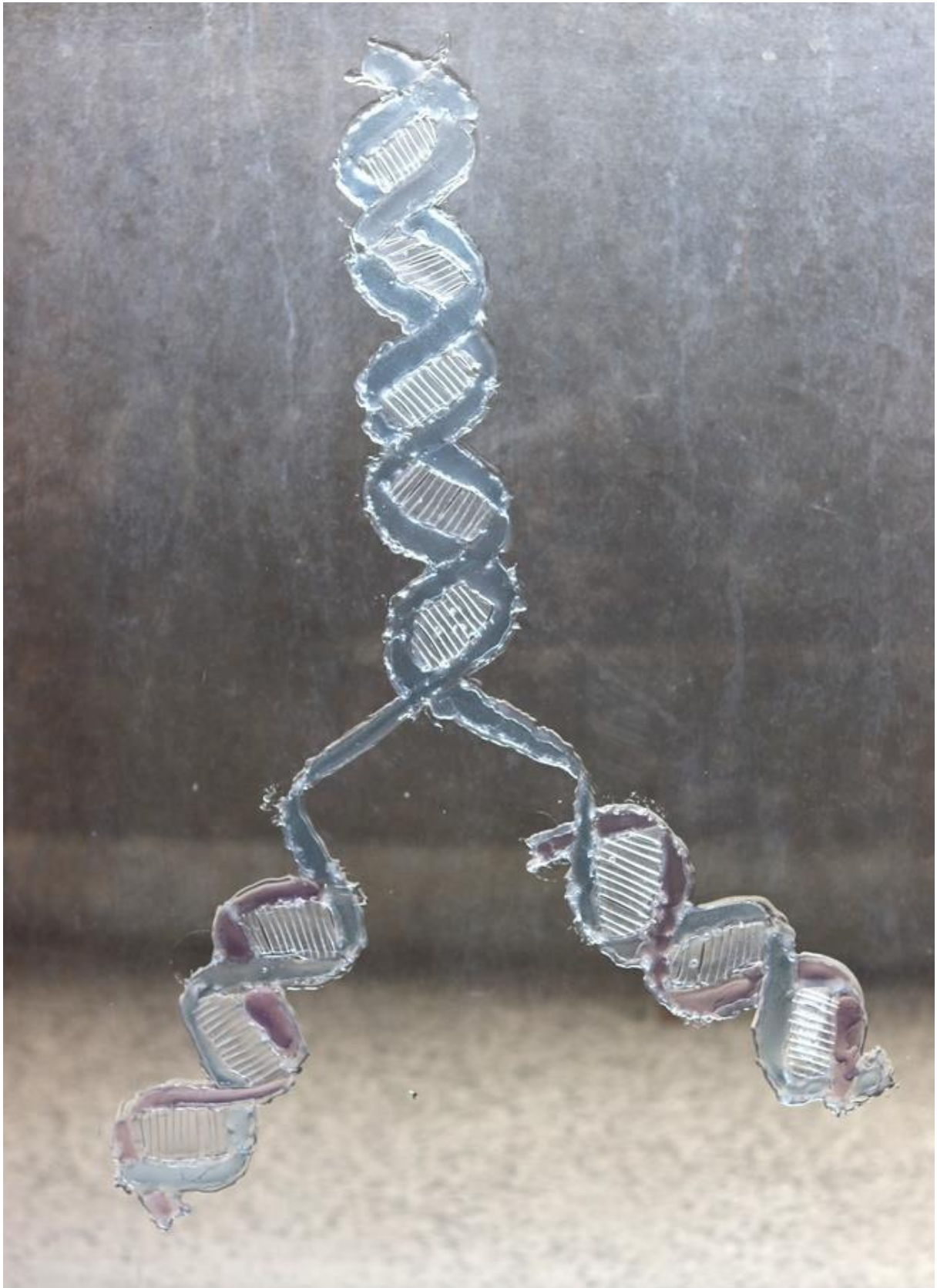
Moje práce mají sloužit jako mediátor napojení, či poskytnutí jiného pohledu na hmotu, než je čistě pragmatický a racionální pohled medicíny, který se také orientuje na udržení našeho těla v chodu, stejně jako zmíněný propagovaný zdravý životní styl. Opomíná ale často její celistvost, zapojení do procesu část psychickou, ne tak snadno hmatatelnou. Instalace má působit imerzivním dojmem, divák se externě nachází mezi obrazy vnitřních částí svého těla v podobě vitráží. Jednotlivé fragmenty, které dotvářejí prostor, komentují vizuální klíč, univerzální vizuální formy, které skrze svůj povrch vypovídají o vnitřních podstatách a charakteru jednotlivých věcí.

OBRAZOVÁ ČÁST

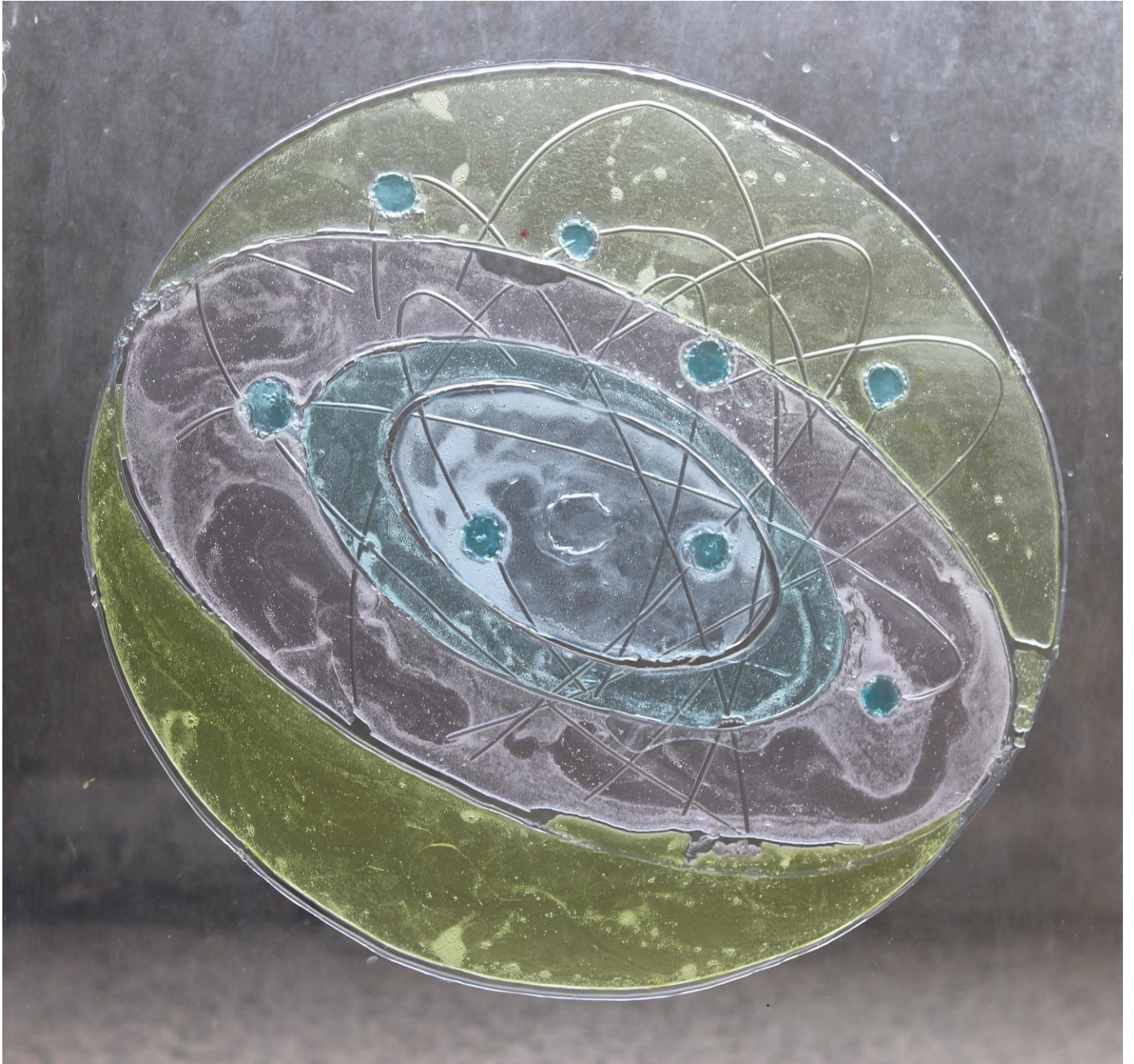

sklo, mýdlová hmota, silikon
90x70cm

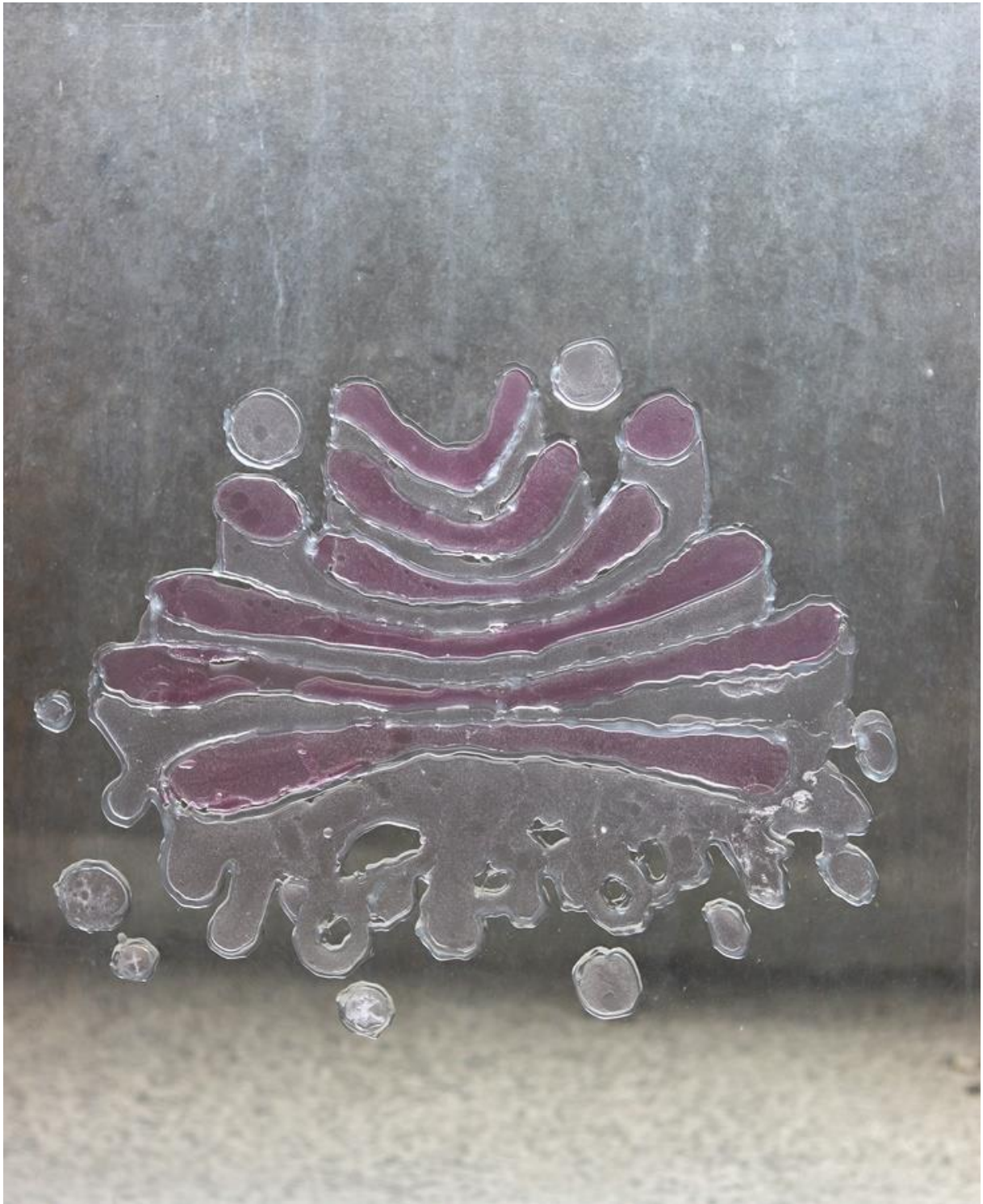

sklo, mýdlová hmota, silikon
90x70cm, 2023

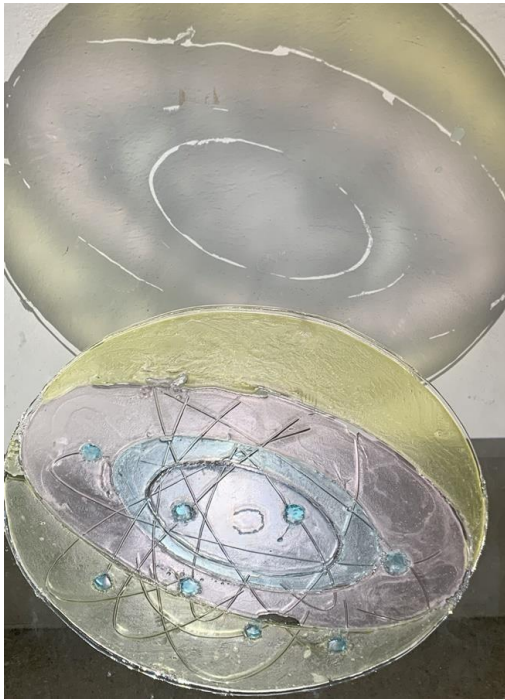

Sklo, mýdlová hmota, silikon
90x70cm, 2023

sklo, mýdlová hmota, silikon
90x70cm, 2023

ukázka způsobu nasvícení v instalaci

zrcadlo, lepidlo, silon
12 cm, 2023

pauzovací papír, propiska, plast
70x80cm, 2023

pauzovací papír, propiska, lepidlo,
protiskluzová podložka 30x45cm